

УДК 94(410)

DOI 10.25128/2225-3165.19.02.12

Denys Ivanov,

Postgraduate student,

Department of Transatlantic Research

The State Institution "Institute of World History of the National Academy of Sciences of Ukraine" (Ukraine)

deni.ivanov92@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2921-0880>**Денис Іванов**

Аспірант,

Відділ трансатлантичних досліджень,

Державна установа "Інститут всесвітньої історії

Національної Академії наук України" (Україна)

ПРОБЛЕМИ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ В ПРОГРАМАХ БРИТАНСЬКИХ РЕГІОНАЛЬНИХ ПАРТІЙ (1992–2010)

Анотація. У статті розглядається специфіка зовнішньополітичного позиціонування регіональних партій Об'єднаного Королівства Великої Британії та Північної Ірландії. За умов історично обумовленого політичного домінування Англії на Британських островах, у кожному з етнонаціональних регіонів Об'єднаного Королівства сформувалися національні політичні рухи, зорієнтовані на захист інтересів місцевого населення відповідних автономних територій. Аналіз їх передвиборних маніфестів дозволяє дійти висновку, що процес "деволюції" (децентралізації влади) створив регіональним політичним рухам сприятливі можливості для політичного представництва інтересів населення самоврядних територій у складі Об'єднаного Королівства. Позиції регіональних партій позначені суттєвими особливостями. Шотландська національна партія зорієнтована на проголошення незалежності Шотландії та побудову її майбутньої зовнішньої політики на засадах пацифізму та нейтралітету. В Уельсі партія Плайд Камрі (Plaid Cymru) пропагувала ідею розширення повноважень валлійської автономії у складі Великої Британії, оскільки ідея незалежності не знайшла достатньої підтримки в місцевих виборців. Окремим питанням є зовнішньополітичне позиціонування партій Ольстеру, в якому місцеві політичні рухи католиків та протестантів намагаються знайти баланс між збереженням хиткого миру та захистом власних політичних інтересів. За таких обставин для всіх ольстерських партій зовнішньополітичне позиціонування було другорядним питанням і в загальних рисах повторювало зовнішньополітичну повістку загальнобританських партій з концепцією "Європи націй" в якості основи. Події, пов'язані з запланованим виходом Великої Британії з ЄС, актуалізували дослідження процесів формування зовнішньої політики європейських держав, включаючи позиції та вплив регіональних і міноритарних партій. В зв'язку з посиленням сепаратистських тенденцій у багатьох багатоскладових країнах перебіг взаємодії між владою державного центру та політичним представництвом етнічних меншин чималою мірою визначає ступінь міцності їхніх демократичних інституцій.

Ключові слова: Велика Британія, Шотландія, Уельс, Північна Ірландія, політичні програми, вибори, зовнішня політика.

FOREIGN POLICY ISSUES IN THE PROGRAMMES OF THE BRITISH REGIONAL PARTIES, 1992–2010

Summary. The article considers the specifics of the foreign political positioning of the regional parties of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland. Under the historically determined political dominance of England on the British Isles, national political movements have been formed in each of the ethnonational regions of the United Kingdom to protect the interests of the local population at the respective autonomous territories. Events related to the planned withdraw of Great Britain from the EU have actualized the study of the processes of foreign policy shaping in European states, including the positions and influence of regional and minority parties. The interaction between the central government and the political representatives of ethnic minorities largely determines the degree of strength of democratic institutions in circumstances of the increasing separatist tendencies in many multiethnic countries. The main thesis of the article is that the process of "devolution" (decentralization of power) created favorable opportunities for regional political movements for political representation of the population of self-governing territories in the United Kingdom.

The political position of every regional party is marked by unique features. The Scottish National Party is aimed at proclaiming of Scotland's independence and building its future foreign policy on the basis of pacifism and neutrality.

In Wales, the Plaid Cymru party promoted the idea of expanding the powers of Welsh autonomy in the United Kingdom, as the idea of independence did not find enough support from local voters.

A separate issue is the foreign policy positioning of the parties of Ulster, in which the local political movements of Catholics and Protestants seek to find a balance between preserving the shaky peace and protecting their own political interests. Under these circumstances, foreign policy positioning was a secondary issue for all Ulster's parties and in general terms repeated the foreign policy of the Conservative and the Labour parties with the concept of "Europe of Nations" as the basis.

The ideological specific of the regional parties stands out in the popularity of the left-wing and left-centrist ideas. The only exception is the popularity of right-wing populist Democratic unionist party in Ulster.

The analysis of election manifestos suggests that the process of "devolution" (decentralization of power) created favorable opportunities for regional political movements for political representation of the population of self-governing territories in the United Kingdom. Every regional political party used this process to promote their unique political agenda. SNP had promoted idea of independence of Scotland, Plaid Cymru proposed expansion of the Welsh national autonomy and Ulster political parties had used problems of foreign policy to enforce their political position. After consideration of the proposed arguments we can conclude the correctness of the proposed thesis.

Keywords: Great Britain, Scotland, Wales, Northern Ireland, political manifestos, elections, foreign policy.

Постановка проблеми. Відносини між центром і регіонами традиційно вважаються важливим чинником внутрішньої політики багатоскладових країн. В Об'єднаному Королівстві Великої Британії та Північній Ірландії традиційно визнається наявність історичних регіонів і провінцій. В Шотландії та Уельсі поряд із "загальнобританськими" політичними партіями діють місцеві політичні партії, зорієнтовані на ексклюзивне представництво інтересів місцевих громад. У Північній Ірландії місцева партійно-політична система від самого початку створення в 1921 р. цієї адміністративно-територіальної одиниці мала власну унікальну специфіку.

У сучасному контексті перелічені території мають статус автономних регіонів та іноді визначаються як "внутрішні нації". При цьому в Об'єднаному Королівстві регіональні проблеми подекуди істотно впливають на політичні процеси, формування місцевої політичної повістки. Кожен з британських автономних регіонів має складний історичний досвід відносин з Англією, що накладає певний відбиток на стосунки з центральним урядом у Лондоні, особливо у випадку Північної Ірландії та, останнім часом, Шотландії.

Мета статті полягає в аналізі зовнішньополітичної програми британських регіональних партій в 1992–2010 рр. Виконання поставленої мети потребує вирішення наступних дослідницьких завдань:

- визначення специфічних особливостей регіональних партій Шотландії, Уельсу та Північної Ірландії;
- окреслення спільних тенденцій в еволюції зовнішньополітичних програм регіональних партій;
- відстежити еволюцію націоналістичних тенденцій в політичній ідеології регіональних партій.

Виклад основного матеріалу. В Шотландії продовжує посилюватися патріотичний сентимент, який проявляється у закликах Шотландської національної партії (Scottish National Party, ШНП) до виходу регіону зі складу Об'єднаного королівства. Шотландський референдум про незалежність 2014 р., на якому більшість його учасників проголосувала за збереження унії з Англією, начебто заклав питання про відокремлення, однак Брексіт (2016 р.) повернув цю проблему на порядок денний, оскільки більшість населення регіону проголосувала за збереження членства Великої Британії в ЄС.

В Уельсі існує валлійська націоналістична партія Плайд Камрі (Plaid Cymru, Партія Уельсу), яка виступає за подальшу децентралізацію та посилення повноважень місцевої влади, аж до створення незалежної держави у складі ЄС. Оскільки ідея незалежності Уельсу не користується скільки-небудь значною

підтримкою, керівництво партії фактично погоджується з теперішнім статусом Уельсу як автономного регіону в складі Великої Британії.

Північна Ірландія та її політичні лідери продовжують докладати суттєвих зусиль для того, щоб остаточно подолати трагічні наслідки періоду “Смути” – тривалої кризи у відносинах між місцевими конфесійно-політичними общинами католиків та протестантів (1968–1998 рр.), під час якої загинуло декілька тисяч осіб. Після підписання Белфастської угоди (1998 р.) питання вдалося перевести в площину політичного співіснування та діалогу за умов, коли підтримку виборців виборюють партії юніоністів (прихильників збереження Північної Ірландії в складі Об’єднаного Королівства) та ірландських націоналістів, стратегічною метою яких є возз’єднання Ольстера з Ірландською республікою.

Специфіку партійної системи Шотландії визначає діяльність Шотландської національної партії (далі ШНП), яка була заснована 1934 р. внаслідок об’єднання Національної партії Шотландії (лівоцентристської) та Шотландської партії (націоналістичної). ШНП об’єднала навколо своєї політичної платформи усіх прихильників відновлення незалежності Шотландії та продовжує відстоювати цю позицію до сьогодні. До 1960-х років партія мала певні труднощі з визначенням ідеологічної доктрини, але згодом почала будувати свою політичну програму на соціал-демократичних засадах. До початку 1990-х рр. партія мала невелику популярність, однак з початком процесу деволюції (передачі частини повноважень державного управління регіональним представницьким органам) активно включилася в діяльність Шотландської парламенту – територіального законодавчого органу, створеного 1999 р. у відповідності до результатів шотландського консультативного референдуму про деволюцію, який відбувся 11 вересня 1997 р., та акту британського парламенту, ухваленого в листопаді 1998 р. Оскільки ШНП бореться за постання незалежної Шотландії, це накладає суттєвий відбиток на політичну програму партії, в тому числі й на блок питань зовнішньої політики. В партійному маніфесті, підготовленому до британських парламентських виборів 1997 р., партійне керівництво ШНП достатньо чітко охарактеризувало головні завдання політичної сили. Шотландія має стати незалежною державою, яка буде повноправним членом Європейського Союзу та британської Співдружності. В разі її створення, нова держава має вступити в Раду Європи та ініціювати створення Асоціації держав Британських островів, мета якої полягатиме в координації співпраці між Шотландією, Об’єднаним Королівством та Ірландією. Для захисту нової держави пропонувалося створити Шотландські сили оборони, що мали б виконувати виключно функції оборони національної території. ШНП позиціонувала себе як партія нейтралітету. У випадку проголошення незалежності вона пропонувала розпочати процедуру виходу Шотландії зі структур НАТО, однак зі збереженням військової кооперації з альянсом (Scottish National Party, 1997: 30–33). У 1999 році відбулися перші вибори до Шотландського парламенту, на яких ШНП отримала 35 мандатів зі 129 та активно включилася до законодавчої діяльності, а з 2007 р. почала формувати місцевий уряд.

Важливим документом ШНП був маніфест 2001 р., в якому шотландські націоналісти виклали своє бачення участі Шотландії у міжнародних відносинах. ШНП, як і більшість британських політичних партій, висловилося на підтримку ідеї “Європи націй”, згідно з якою ЄС має бути союзом рівноправних держав, а не єдиною наддержавою (Scottish National Party, 2001: 15). В маніфесті стверджувалося, що Шотландія буде приймати активну участь у міжнародній взаємодії через розширення співробітництва в питаннях оборони, політичних зв’язків, торгівлі та захисту навколишнього середовища. У відносинах з ЄС шотландські націоналісти планували боротися за збереження вето національних держав у питаннях, пов’язаних з використанням природних ресурсів,

оподаткуванням та ухваленням європейської конституції. Подібно до консерваторів та лейбористів, ШНП підтримувала принцип субсидіарності, згідно якого наднаціональні органи ЄС мали брати на себе виключно ті повноваження, які не могли виконувати національні держави (Scottish National Party, 2001: 15). В інших питаннях партія мала проєвропейську спрямованість, підтримуючи поступовий перехід на євро та розширення ЄС. Стверджувалося, що в разі здобуття незалежності, Шотландія матиме без'ядерний статус та не дозволить розміщення на своїй території елементів системи протиракетної оборони (ПРО) США. Відносини з іншими державами пропонувалося будувати на базі економічних інтересів, оскільки в незалежній Шотландії не вистачило б коштів для утримання посольств в усіх країнах світу (Scottish National Party, 2001: 15–16).

Наступні вибори 2005 р. відбувалися в контексті війни в Іраку, що знайшло відзеркалення у заяві ШНП, яка акцентувала увагу на незаконності цієї війни (Scottish National Party, 2005: 18). У ставленні до “іракської проблеми” ШНП, подібно до лейбористів, підтвердила свою прихильність до співпраці з міжнародними інституціями. В цьому контексті шотландські націоналісти підкріпили свою прихильність до багатостороннього реагування (мультилатералізму) пропозицією про створення “Шотландського центру з переговорів та вирішення конфліктів”. Згідно заяви ШНП, незалежна Шотландія мала б стати активним гравцем на світовій арені, для чого пропонувалося сприяти реформуванню СОТ та боротьбі зі світовою бідністю (Scottish National Party, 2005: 18). Згодом, на виборах 2010 р., партія внесла до своєї програми пункт про захист риболовства, в рамках якого пропонувалося скасувати Спільну риболовну політику ЄС і замінити її більш гнучким механізмом (Scottish National Party, 2010: 32).

Як бачимо, Шотландська національна партія за своїми ідеологічними переконаннями достатньо близька до лейбористів, але в неї є декілька суттєвих відмінностей у порівнянні з іншими британськими партіями. В першу чергу, мова йде про легальну боротьбу за відокремлення Шотландії від Об'єднаного Королівства та проголошення її незалежною державою, яка збереже потужні зв'язки з Великою Британією та членство в ЄС. У порівнянні з великими британськими партіями ШНП мала більш проєвропейську направленість, однак продовжувала стояти на позиціях “Європи націй”. Іншою важливою відмінністю партії є її пацифістська риторика, що відрізняє позиції ШНП від доктринального прагматизму консерваторів і лейбористів, які позиціонують Велику Британію як арбітра в міжнародних відносинах та одного з ключових учасників НАТО.

У контексті специфіки позиціонування британських регіональних партій доцільно згадати й програмні установки націоналістичної партії Уельсу Плайд Камрі. Створена у 1925 р. під назвою Національної партії Уельсу, ця організація стала головним політичним інструментом валлійських націоналістів. Варто зазначити, що, хоча стратегічна мета партії є подібною до шотландських націоналістів, керівництво Плайд Камрі займає поміркованішу позицію, вважаючи, що на даному етапі важливішим є розширення повноважень уельського самоврядування в рамках Великої Британії. До початку 1990-х років партія мала лише 4 депутати у Палаті громад, що пояснюється специфікою британської мажоритарної системи. Після того, як мешканці Уельсу на референдумі 1997 р. схвалили проект деволюції, в 1999 р. була створена Національна Асамблея Уельсу (з 2011 р. отримала повноваження регіонального парламенту), яка виконує функцію самоврядного регіонального законодавчого органу. Варто зазначити, що партія Плайд Камрі має значно меншу популярність, аніж ШНП. Після створення в Уельсі місцевого уряду, Плайд Камрі спочатку перебувала в опозиції до коаліції лейбористів та ліберальних демократів, а

згодом створила з лейбористами коаліцію та увійшла до уряду автономного регіону.

Однією з важливих особливостей валлійських націоналістів є підтримка концепції “Європи регіонів”, в рамках якої має відбуватися децентралізація повноважень. У своєму підході до проблематики європейської інтеграції та зв’язків з ЄС Плайд Камрі обстоювали принцип субсидіарності, плюралізму та активної участі громадян у європейських справах (Plaid Cymru, 1997). Загалом, принаймні до референдуму про Брексіт, ця партія вважалася проєвропейською, оскільки вона підтримувала участь Великої Британії у Соціальній хартії та посилення інтеграційних процесів. Враховуючи вищезазначені орієнтири, цілком закономірно, що Плайд Камрі виступала за посилення ролі Європарламенту, поліпшення роботи Комітету регіонів ЄС та більшу прозорість діяльності Ради Міністрів ЄС. Керівництво Плайд Камрі вважало недоречним використання принципу вето щодо кожної з проблем, які обговорювалися в законодавчих органах ЄС, і надавало перевагу розширенню кола питань, які мали б вирішуватися простою більшістю голосів держав-членів (Plaid Cymru, 1997).

Цілком закономірно, як для регіональної партії, була висловлена пропозиція створити нову модель використання мов в ЄС, яка матиме зафіксувати статус регіональних мов. Згідно проекту в інституціях ЄС має використовуватися лише декілька мов, які є найпоширенішими в ЄС, на кшталт англійської, французької та німецької. Регіональні мови, в свою чергу, матимуть офіційно закріплені статус у власних географічних осередках. В контексті міжнародних відносин партія пропагувала ідеї відмови від ядерної зброї, реформування ООН та списання боргів найбільш вразливих країн (Plaid Cymru, 1997).

У 1999 р. відбулися перші вибори до Національної асамблеї Уельсу. В своєму передвиборному маніфесті валлійські націоналісти окреслили деякі пропозиції щодо зовнішньої політики. В європейській політиці вони обстоювали права населення історичних регіонів та недержавних націй, пропонуючи визнати їх у якості базових одиниць євроінтеграційного процесу. Плайд Камрі підтримували створення письмової Євроконституції та європейського Біллію про права (Plaid Cymru, 1999). В питаннях монетарної політики партія висловлювалася за перехід на євро, а в сфері глобальної політики – обстоювала реформу Світового Банку та МВФ (Plaid Cymru, 1999). На наступних виборах до Палати громад британського парламенту (2001 р.) в зовнішньополітичному блоці валлійських націоналістів з’явилося декілька нових пропозицій на кшталт заснування посольства Уельсу при ЄС, сприяння створенню Європейських збройних сил та відкриття представництва ЄС при Раді безпеки ООН. Окремо варто зазначити обіцянку тиснути на уряд з метою недопущення розміщення елементів американської системи ПРО на території Об’єднаного Королівства (Plaid Cymru, 2001). Протягом подальших виборчих кампаній партія продовжувала робити доповнення до своєї програми, які б конкретизували її політичну платформу. На виборах 2003 р. Плайд Камрі запропонувала збільшити презентацію Уельсу в законодавчих органах ЄС та надати валлійській Асамблеї право впливати на рішення британського уряду з питань зовнішньої політики. Валлійські націоналісти послідовно виступали проти війни в Іраку (Plaid Cymru, 2003: 45–46). У 2007 р. попередні пропозиції були розвинуті у вимозі про надання Уельсу статусу спостерігача в ООН та заклику вивести британські війська з Іраку та Афганістану. Окрім того, партія виступила проти модернізації атомних субмарин “Трайдент” (Plaid Cymru, 2007: 33–34). Як бачимо, програма партії Плайд Камрі має суттєві відмінності від Шотландської національної партії, що пояснюється історичним контекстом та більш слабкими позиціями валлійських націоналістів у своєму регіоні. Загалом партія дотримувалася єврооптимістичних позицій та просувала вимоги про підвищення статусу Уельсу на світовій арені.

Північна Ірландія є регіоном зі складним історичним спадком, спричиненим тривалою політичною конфронтацією між протестантами та католиками й тривалою репресивною кампанією ольстерських юніоністів та британських сил безпеки проти прибічників ірландського національного руху, включаючи нелегальні партизансько-терористичні угруповання. Важливою особливістю ольстерської політики є співіснування двох етнорелігійних громад (протестантів і католиків) та двох політичних традицій – юніоністської та націоналістичної, що обумовило специфічну побудову партійно-політичної системи провінції. В середовищі протестантської громади регіону найбільшим впливом користуються Демократична юніоністська партія (ДЮП) та Ольстерська юніоністська партія (ОЮП). В середовищі католицького населення

домінують Шинн Фейн (Sinn Fein) та Соціал-демократична лейбористська партія (СДЛП). Юніоністи обстоюють перебування Північної Ірландії в складі Об'єднаного Королівства. Своєю чергою, місцеві північноірландські партії націоналістичного спрямування виступають за возз'єднання регіону з Ірландською республікою. Варто зазначити, що діяльність ольстерських партій зосереджена головню на внутрішніх питаннях та подоланні наслідків конфлікту, а зовнішньополітичні настанови виявлялися переважно в маніфестах, підготовлених напередодні виборів до Європейського парламенту.

Демократична юніоністська партія на даний момент є найпопулярнішою партією в середовищі протестантської громади. Ця достатньо молода партія була створена 1971 р. – на початку періоду “Смути” на базі Протестантської юніоністської партії. Стосовно внутрішніх проблем Ольстеру ДЮП займала жорсткішу позицію, аніж старіша Ольстерська юніоністська партія й апелювала до протестантського робітничого класу. Лідери ДЮП заперечували можливість будь-яких компромісів з ірландськими націоналістами та урядом Ірландії. Цілком закономірно, це призвело до того, що ДЮП приймала участь в створенні протестантських воєнізованих (парамілітарних) організацій, таких як “Третя сила” та “Ольстерський спротив” (Belfast Telegraph, 2014; McBride, 2016). Демократичні юніоністи позиціонували і продовжують себе позиціонувати як правоконсервативну партію, яка обстоює ідеали християнської моралі та сімейних цінностей. Після підписання Белфастської угоди 1998 р. та відновлення в Ольстері органів самоврядування, ДЮП вдалося здобути перевагу над офіційною Ольстерською юніоністською партією, яка очолювала провінційний уряд у період 1921–1972 рр., й опанувати роль головного представника протестантської громади в регіональному парламенті.

У політичних маніфестах ДЮП неодноразово наголошувалося, що їх пріоритетом є подолання наслідків північноірландського конфлікту. Тому для ДЮП зовнішньополітичний блок є другорядним у порівнянні з внутрішньополітичними проблемами. В політичних маніфестах партії до регіональних виборів були відсутні згадки про зовнішньополітичну діяльність – на відміну від маніфестів до виборів у Європарламент, в яких північноірландські партії брали участь, починаючи з 2004 р.

Загалом, за своїм євроскептицизмом зовнішньополітична програма демократичних юніоністів була достатньо подібною до програми загальнобританської Консервативної партії. Партія активно підтримувала боротьбу з тероризмом, що, поміж іншим, пояснювалося досвідом довготривалої терористичної діяльності Ірландської республіканської армії (ІРА) – угруповання, що діяло на території Північної Ірландії та Великої Британії впродовж декількох десятиріч. ДЮП активно виступала проти прийняття Євроконституції, вважаючи такий акт зазіханням на британський суверенітет, та переходу на євро. Як і інші британські партії, ДЮП підтримувала розширення ЄС та обіцяла докладати максимальних зусиль для захисту інтересів

північноірландського бізнесу (Democratic Unionist Party, 2004: 17–22). Напередодні “європейських виборів” 2009 р. партія вимагала проведення референдуму щодо ратифікації Лісабонського договору, обстоювала покращення відносин з Ізраїлем, Китаєм та Індією та, подібно до інших партій, обіцяли боротися з глобальною бідністю (Democratic Unionist Party, 2009: 17). Однак загалом, принаймні до позачергових британських парламентських виборів 2017 р., політична програма ДЮП зосереджувалася на внутрішньополітичній повістці. Зовнішньополітичні вимоги ДЮП уособлювали консервативну партійну доктрину, яка мала багато спільного з програмними гаслами і риторикою британської Консервативної партії.

Ольстерська юніоністська партія (ОЮП) є найстарішою протестантською партією Північної Ірландії, яка веде свій початок від Ольстерської юніоністської ради, створеної 1905 р. Після створення домініону Ірландська вільна держава у складі 26 графств (1921 р.), ольстерські юніоністи були правлячою партією регіону протягом наступних 50 років. Їх домінування підкріплювалося особливостями виборчої системи, яка надавала протестантам суттєві переваги. Після введення британським урядом режиму прямого управління (1972 р.), керівництво ОЮП підтримало Санінгдейльські домовленості, що призвело до розколу в середині партії. В цей же період партія зіштовхнулася з конкуренцією з боку радикальнішої Демократичної юніоністської партії. Після укладення Белфастської угоди ольстерські юніоністи почали поступово втрачати підтримку протестантів, значна частина яких перейшла на бік ДЮП. За результатами виборів 2017 р. до Північноірландської асамблеї ОЮП має четверту за чисельністю фракцію. За своїми поглядами ОЮП вважаються поміркованими консерваторами і мають достатньо тісні зв'язки з британською Консервативною партією, що цілком закономірно, враховуючи їх ідеологічну спорідненість.

На відміну від попередніх партій, ОЮП виявляє більшу увагу до зовнішньої політики, в якій орієнтується на британських консерваторів. В документах ОЮП зовнішньополітичний блок присутній як у передвиборних маніфестах до британського, так і Європейського парламенту. Починаючи з 1997 р., в партійних маніфестах висвітлювалося ставлення до євроінтеграції та глобальних проблем. Керівництво ОЮП дотримувалося поміркованого євроскептицизму, виступало проти переходу на євро та створення наддержавного Європейського центрального банку. Окрім цього, вони підтримували надання міжнародної допомоги бідним країнам та боротьбу за права людини (Ulster Unionist Party, 1997: 22). В 2005 р. ОЮП виступала проти ратифікації Євроконституції та, подібно до інших британських партій, наголошувала на своїй відданості концепції “Європи націй” (Ulster Unionist Party, 2005: 13). Найкраще уявлення про бачення зовнішньої політики ОЮП дає маніфест до європейських виборів 2009 р. В цій програмі вони наголошували на важливості сильних трансатлантичних стосунків та розвитку вільної торгівлі. У європейській політиці ольстерські юніоністи підтримували подальше розширення ЄС та виступали за дерегуляцію бізнесу, звинувачуючи інституції ЄС в надмірному бюрократизмі (Ulster Unionist Party, 2009: 19). Окрім цього, пропонувалося створити програму сприяння розвитку інноваціям та реформувати спільну аграрну та риболовну політику Союзу (Ulster Unionist Party, 2005: 17). В програмі окремо наголошувалося, що Велика Британія повинна мати незалежну зовнішню політику, не озираючись на ЄС. В питаннях безпеки партія підтримувала позицію британських консерваторів, вважаючи НАТО основою європейської безпеки та виступаючи проти створення військових структур в рамках ЄС (Ulster Unionist Party, 2005: 24). Як бачимо, ОЮП у своєму зовнішньополітичному курсі знаходилася у фарватері програми Консервативної партії Великої Британії.

Після укладення Белфастської угоди про політичне врегулювання в Північній Ірландії місце провідної партії католицької етнорелігійної громади посіла загальноірландська партія Шинн Фейн. Від часу свого заснування 1905 р. ця партія ввійшла в історію як головна політична сила на етапі боротьби за незалежність Ірландії. Представники Шинн Фейну брали участь у Великодньому повстанні 1916 р., боротьбі за незалежність Ірландії (1919–1921 рр.) та створенні Ірландської республіканської армії (1922 р.).

На початку політичної кризи в Північній Ірландії, спричиненої загостренням протистояння протестантів та католиків, партія Шинн Фейн, яка тривалий час перебувала на нелегальному становищі, проголосила себе єдиним дієвим представником руху за громадянські права католиків та авангардом у боротьбі за створення об'єднаної Ірландії. Офіційно партія відкидала свої зв'язки з терористичною діяльністю ІРА, однак фактично виконувала роль її політичного представництва (Dundon, 2005; Her Majesty's Government, 2005). Партія позиціонує себе як політичну силу лівого спрямування, яка дотримується ідей демократичного соціалізму.

Після 1998 р. Шинн Фейн опанував роль провідного представника католицької громади Ольстеру. Партія бере участь у виборах до Північноірландської асамблеї, британського, ірландського та Європейського парламентів. Представники Шинн Фейну принципово відмовляються займати свої місця в Палаті громад парламенту Об'єднаного Королівства, а в парламенті Ірландської республіки перебувають в опозиції до уряду.

Діяльність Шинн Фейну зосереджена на внутрішньополітичних питаннях Ольстеру та проблемі об'єднання Ірландії. Починаючи з 2004 р. зовнішньополітичні програмні аспекти переважно під час виборів до Європарламенту. Подібно до політичних опонентів, ірландські націоналісти підтримували ідею “Європи націй” і розглядали ЄС як партнерство рівних держав (Sinn Fein, 2004: 14). Керівництво партії підтримувало розширення ЄС та реформування його інституцій. Під час голосування з ратифікації Лісабонського договору (2008 р.) Шинн Фейн пропонував відкинути його на референдумі. В рамках ЄС Шинн Фейн вони пропонували створити Агентство з захисту прав людини (Sinn Fein, 2004: 12–16). Представники партії закликали країни ЄС до спільного реагування на такі виклики, як зміна клімату, міграції, торгівля та об'єднання зусиль для поліпшення життя громадян. Під час загально британського референдуму 2016 р. партія агітувала проти виходу Об'єднаного Королівства з ЄС.

Важливою особливістю політичної програми була пацифістська позиція та підтримка демілітаризації, денуклеаризації та військового нейтралітету Ірландії. Шинн Фейн виступали за вихід країни з Сил Швидкого реагування ЄС та програми НАТО “Партнерство заради миру” (Sinn Fein, 2004: 40–41). Керівництво Шинн Фейну підтримувало рухи за проголошення незалежності Країни Басків та Каталонії, засуджувало “незаконну окупацію” Палестини Ізраїлем та блокаду Куби з боку США.

Загалом, зовнішньополітична програма Шинн Фейну цілком вписувалася у загальний лівий дискурс з ідеями пацифізму та боротьби за права людини. В Ольстері партія була зосереджена на захисті католицької меншини та втіленні стратегічної мети у формі об'єднання Ірландії.

Серед більш-менш впливових партій Ольстеру доцільно згадати й Соціал-демократичну та робітничу партію (SDLP), засновану у 1970 р. Як і Шинн Фейн, вона виступає за возз'єднання Ольстеру та Ірландської республіки. Основна відмінність між ними полягала в тому, що під час “Смути” СДЛП заперечувала насильницькі методи ІРА, надаючи перевагу політичним методам боротьби. В 1970–1980-х р., СДЛП була найпопулярнішою партією католиків Ольстеру,

однак після припинення терористичних акцій у 1998 р. партія суттєво втратила популярність на користь Шинн Фейну. СДЛП є лівоцентристською соціал-демократичною партією, яка підтримує продовження процесу деволуції та євроінтеграції.

Єврооптимізм цієї партії чітко прослідковується в її політичній програмі. Починаючи з 1997 р. СДЛП активно підтримує демократизацію інституцій ЄС та, на відміну від інших партій Ольстеру, виступає за концепцію “Європи регіонів”. У сфері зовнішньої політики ольстерські соціал-демократи підтримують інституційну реформу ООН (SDLP, 1997: 19). В маніфесті до виборів 2003 р. партія висловила підтримку входженню Великої Британії до Євросони, що відрізнялося від програм інших британських партій. СДЛП акцентувала увагу на Політиці регіонального розвитку ЄС, покликаний надавати ефективне сприяння розбудові регіональної інфраструктури. Як і інші регіональні партії СДЛП виступала за реформу Спільної риболовної політики з урахуванням інтересів місцевого та британського бізнесу. Щодо глобальних питань соціал-демократи окремо підкреслювали свою прихильність вирішенню палестинської проблеми через створення незалежної арабської держави поруч з Ізраїлем та пропонували демократизацію глобальних інституцій (SDLP, 2003: 32-33). Партійна програма до виборів 2005 р. нагадувала ряд пунктів програми британської Лейбористської партії, зокрема, щодо скасування боргу найбідніших країн, боротьби зі світовою бідністю та розвитку вільної торгівлі. СДЛП висловлювалася на підтримку розвитку демократії в світі та боротьби за права людини (SDLP, 2005: 39–40). В 2007 р. СДЛП включила до програми пункт про економічне партнерство з країнами Африки, Карибського басейну та Тихоокеанського регіону (SDLP, 2007: 46–47). Загалом, зовнішньополітичні орієнтири СДЛП мали багато спільного з іншими європейськими соціал-демократичними партіями, включно з визнанням важливості мультилатералізму в стосунках з іншими державами, демократизацію та посилення інтеграції між країнами ЄС.

Висновки. Аналіз політичних програм регіональних партій Об’єднаного Королівства дозволяє сформулювати наступні висновки:

Історичний контекст обумовлює існування у Об’єднаному Королівстві регіональних політичних сил, які позиціонують себе як захисника інтересів етнонаціональних регіонів. У межах статті проаналізовано позиції та програми найвпливовіших та активних партій. Серед них – ШНП (формує автономний уряд у Шотландії), Плайд Камрі (входить до регіональної урядової коаліції в Уельсі), а також основні ольстерські партії, серед яких ДЮП і Шинн Фейн входять до складу автономного уряду Північної Ірландії на засадах розподілу влади.

У кожному етнічному регіоні Великої Британії (Шотландія, Уельс, Північна Ірландія) простежується власна політична специфіка. Шотландська національна партія досягла значних успіхів у популяризації ідеї шотландської незалежності протягом досліджуваного періоду, що дозволило ввести проблему статусу регіону в загальнополітичний дискурс та будувати специфічну зовнішньополітичну концепцію навколо перспектив розбудови незалежної шотландської зовнішньої політики, побудованої на засадах нейтралітету та пацифізму.

У випадку Уельсу та партії Плайд Камрі ситуація вимагає від партійного керівництва прагматичнішого підходу у зв’язку з відносно невеликою популярністю як самої партії, так і ідеї проголошення незалежності Уельсу. За цих обставин Плайд Камрі робить акцент на подальшому розширенні повноважень органів самоврядування та співпраці з іншими регіональними партіями на Європейському континенті.

Ситуація в Північній Ірландії вирізняється серед інших британських регіонів внутрішнім рівнем напруженості, пов'язаним з тривалим конфліктом у відносинах між етнополітичними громадами та протистоянням протилежних політичних орієнтацій. За цих обставин спостерігалось зростання популярності політичних рухів більш радикальної спрямованості, які мають узгоджувати свої суперечності в умовах жорсткого законодавчого врегулювання заради запобігання насильству й збереження громадянського миру.

В усіх периферійних регіонах спостерігалось посилення впливу партій лівоцентристської та лівої орієнтації, зорієнтованих на представництво широких кіл суспільства та збереження механізмів соціального захисту. Певний виняток становить феномен посилення впливу ДЮП в середовищі протестантської громади Ольстеру як партії право-популістського спрямування.

У програмах регіональних партій зовнішньополітичні питання згадувалися насамперед у контексті виборів до Європарламенту, в якому партії периферійних регіонів Об'єднаного Королівства намагаються захищати інтереси своїх автономних одиниць, включно з пропагандою незалежності (у випадку Шотландської національної партії).

У програмах регіональних партій значне місце посідала проблематика європейської інтеграції. За винятком ольстерських юніоністів, позиції яких виявляли традиційну близькість до британських консерваторів, решта партій схилилася до поміркованого єврооптимізму. При цьому, за винятком Плайд Камрі, решта партій висловлювала підтримку ідеї “Європи націй” і відкидала посилення наднаціональних повноважень ЄС та реформування Союзу на засадах федералістичних проєктів.

Ідеологія всіх партій, які представляють британські історичні регіони, відображає різні форми націоналістичного світогляду, який у найменшій мірі виражений у документах СДЛП. В документах решти партій націоналістична риторика поєднується з лівоцентристськими, ліворадикальними або консервативними (ДЮП, ОЮП) принципами та підходами.

Серед питань зовнішньої політики, які знаходять відображення в документах регіональних партій, доцільно відзначити схвальне ставлення до політики нейтралітету або позаблоковості в міжнародних відносинах.

Список використаних джерел

Belfast Telegraph – Belfast Telegraph. “Ian Paisley death: Third Force “were a motley crew of teens and farmers...”. URL: <https://www.belfasttelegraph.co.uk/news/politics/ian-paisley-death-third-force-were-a-motley-crew-of-teens-and-farmers--30583056.html> [in English].

Democratic Unionist Party, 2004 – Democratic Unionist Party. Leading for Ulster: DUP European Election Manifesto 2004. Belfast, 2004. 24 p. [in English].

Democratic Unionist Party, 2009 – Democratic Unionist Party. Strong Leadership in Challenging Time: DUP European Election Manifesto 2009. Belfast, 2009. 21 p. [in English].

Dundon – Dundon M. “Kennedy tells Sinn Féin to end links to IRA”. Irish Examiner. URL: <https://www.irishexaminer.com/archives/2005/0317/ireland/kennedy-tells-sinn-fein-to-end-links-to-ira-526048210.html>. [in English].

Her Majesty's Government – Her Majesty's Government. Briefing from the Prime Minister's Official Spokesman on: Anti Terror Law, President Bush/EU, Foreign Doctors in NHS, Hunting and Northern Ireland. URL: <https://web.archive.org/web/20080526035745/http://www.number-10.gov.uk/output/Page7148.asp>. [in English].

Mcbride – Mcbride S. “No DUP apology for Ulster Resistance, despite gun-running leading to murders”. News Letter. URL: <https://web.archive.org/web/20170611140902/http://www.newsletter.co.uk/news/no-dup-apology-for-ulster-resistance-despite-gun-running-leading-to-murders-1-7427864>. [in English].

Plaid Cymru, 1997 – Plaid Cymru. The Best For Wales: Plaid Cymru General Election Manifesto 1997. URL: <http://www.politicsresources.net/area/uk/man/pcymru97.htm>. [in English].

Plaid Cymru, 1999 – Plaid Cymru. The Manifesto of Plaid Cymru The Party of Wales 1999. URL: <http://www.politicsresources.net/area/uk/ass/plaid/plaid99.htm>. [in English].

Plaid Cymru, 2001 – Plaid Cymru. The Party of Wales Manifesto 2001. URL: <http://www.politicsresources.net/area/uk/e01/man/plaid/manifestosection4.html>. [in English].

Plaid Cymru, 2003 – Plaid Cymru. The Party of Wales Manifesto 2003. Cardiff, 2003. 52 p. [in English].

Plaid Cymru, 2007 – Plaid Cymru. Make a Difference! Plaid Cymru National Assembly Election Manifesto 2007. Cardiff, 2007. 52 p. [in English].

Scottish National Party, 1997 – Scottish National Party. Yes we can win the best for Scotland: The SNP General Election manifesto 1997. Edinburgh, 1997. 33 p. [in English].

Scottish National Party, 2001 – Scottish National Party. Heart of the Manifesto: The SNP General Election manifesto 2001. Edinburgh, 2001.

29 p. [in English].

Scottish National Party, 2005 – Scottish National Party. If Scotland Matters to you Make It Matter In May: The SNP General Election manifesto 2005. Edinburgh, 2005. 22 p. [in English].

Scottish National Party, 2010 – Scottish National Party. The SNP General Election manifesto 2010. Edinburgh, 2010. 32 p. [in English].

Sinn Fein, 2004 – Sinn Fein. An Ireland of Equals in a Europe of Equals: Sinn Fein European Election Manifesto 2004. Belfast, 2004. 39 p. [in English].

Social Democratic and Labour Party, 1997 – Social Democratic and Labour Party. Real Leadership, Real Peace: SDLP Westminster Election manifesto 1997. Belfast, 1997. 22 p. [in English].

Social Democratic and Labour Party, 2003 – Social Democratic and Labour Party. A Manifesto for Equality, Justice & Prosperity: SDLP Election manifesto 2003. Belfast, 2003. 36 p. [in English].

Social Democratic and Labour Party, 2005 – Social Democratic and Labour Party. A Better Way to a Better Ireland: SDLP Election manifesto 2005. Belfast, 2005. 44 p. [in English].

Social Democratic and Labour Party, 2007 – Social Democratic and Labour Party. Let's Deliver Real Progress: SDLP Assembly Election manifesto 2007. Belfast, 2007. 52 p. [in English].

Ulster Unionist Party, 1997 – Ulster Unionist Party. Secure your Union. Build your future: Ulster Unionist Party General election manifesto 1997. Belfast, 1997. 24 p. [in English].

Ulster Unionist Party, 2005 – Ulster Unionist Party. Ulster Unionist General election manifesto 2005. Belfast, 2005. 36 p. [in English].

Ulster Unionist Party, 2009 – Ulster Unionist Party. Vote for Change: Ulster Unionist Party European election manifesto 2009. Belfast, 2009. 27 p. [in English].